

Марія ЩЕРБІНА

аспірант кафедри кримінального,
цивільного та міжнародного права
Національного університету
«Запорізька політехніка»
(м. Запоріжжя, Україна)

**ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ АБО ОБІГ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ
ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ: ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

У ст. 321-1 Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачена кримінальна відповідальність за фальсифікацію лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів.

Загалом безпека – це такі умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх факторитетів і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними щодо цієї складної системи відповідно до наявних, на цьому етапі, потреб, знань та уявлень [1, с. 98].

Національна безпека: 1) безпека народу як носія суверенітету і єдиного джерела державної влади в Україні; 2) процес управління системою національної безпеки, за якого державними і недержавними інституціями гарантується прогресивний розвиток українських національних інтересів, джерел духовного і внутрішнього добробуту народу України, а також забезпечується ефективне функціонування системи національної безпеки України; 3) пронизане суб'єктивними переживаннями прагнення до задоволення потреби окремої особи у безпеці, що є невід'ємним від людського ества, управління загрозами та небезпеками; 4) постійний процес, в рамках якого представники однієї нації прагнуть виявити і забезпечити свій спільний інтерес; 5) процес боротьби особи, націй, держав, груп потреб, інтересів і цінностей, принципів, засобів та методів їх забезпечення; 6) процес прийняття рішень в галузі національної безпеки, через який різні представники нації виявляють і реалізують свої спільні інтереси відповідно до власних очікувань відповідних процесів і ефективності в управлінні загрозами та небезпеками (політико-орієнтований метод); 7) прагнення досягнути визначеності відносин у нестабільному світі, нескінченний процес створення порядку з хаосу, безпеки з небезпеки; 8) подолання ентропії, підтримання доцентрових, інтегруючих сил суспільства і боротьба із відцентровими тенденціями дезінтеграції, які призводять до дестабілізації системи національної безпеки (синергетичний підхід); 9) складний процес упорядкування соціального життя, спрямований на досягнення визначеності і справедливості суспільних відносин (онтологічний підхід); 10) інтегральна частина абсолютної безпеки; 11) певна константа інтегрованості безпеки держави і нації, опосередкована безпекою конкретної особи, органічно поєднана з дією механізмів забезпечення надійного функціонування самої системи; 12) системна властивість, яка характеризує здатність народів задовольняти (з мінімальною шкодою для базових цінностей теперішнього і майбутніх поколінь) ті потреби, які необхідні для їх самозбереження, самовідтворення і самовдосконалення [2, с. 519].

Згідно з п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [3].

Суспільна безпека: 1) складова національної безпеки, процес управління загрозами та небезпеками, за якого забезпечується подолання конфронтаційності у суспільстві, досягнення і підтримання злагоди з найбільш важливих питань розвитку країни; вирішення кризових ситуацій у відповідних сферах життєдіяльності; підвищення творчої активності населення; прискорення формування інститутів громадянського суспільства, чільне місце серед яких посідатимуть недержавна підсистема забезпечення національної безпеки і організації, що здійснюватимуть цивільний контроль за суб'єктами забезпечення національної безпеки; подолання економічної кризи і забезпечення поступального розвитку моделі ринкової економіки у поєднанні із плановою; формування безпекової культури населення; визнаних міжнародних правом інтересів та прав українського населення у зарубіжних країнах; економічні, інформаційні, політичні та інші умови всебічного розвитку особи; 2) певна система суспільних відносин, що забезпечують запобігання й усунення

загальної небезпеки насильницького заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам у цілому, гарантуючих тим самим їхню стабільність, непорушність і надійність; 3) політико-правова, духовно-моральна, соціальна захищеність життя, здоров'я і благополуччя громадян України, а також цінностей українського суспільства від можливих небезпек та загроз, які здатні нанести їм шкоду; 4) інтегрований вираз безпеки кожної особи в усьому багатстві їх взаємозв'язків, виступає всезагальним суб'єктивним буттям безпеки окремої особи; 5) гарантована, в тому числі інституціонально, здатність суспільства своєчасно розпізнавати і оцінювати всі класи загроз і вживати необхідні заходи до оптимального їх зниження і нейтралізації з урахуванням поточних можливостей країни і довгострокових інтересів її розвитку, а також співробітництво в цих цілях з іншими країнами і народами.

Протилежною категорії «безпеки» є категорія «небезпеки». Небезпека: 1) процес дестабілізації управління загрозами та небезпеками, за якого унеможливується гарантування розвитку національних інтересів, джерел духовного і внутрішнього добробуту народу державними і недержавними інституціями, а також ефективне функціонування самої системи національної безпеки; 2) діяльність, спрямована на реалізацію загроз, що здатна спричинити дестабілізацію системостворюючих елементів, які самі по собі загрожують функціонуванню та розвитку об'єкта безпеки у момент їх спричинення або при звичайному своєму протіканні закінчуються або можуть закінчитися його колапсом і відповідної системи безпеки; 3) завдання шкоди важливим національним інтересам і національній безпеці в обмежених (локальних) масштабах; 4) це можливі або реальні явища, події і процеси, здатні нанести шкоду людині, соціальній групі, народу, суспільству, державі, планеті або навіть знищити їх, нанести шкоду їх благополуччю, зруйнувати матеріальні, духовні або природні цінності, викликати деградацію, закрити шляхи до розвитку; 5) попередні або безпосередні дії по завданню шкоди національним інтересам.

Національна безпека – реальна і дійсна можливість повної дисфункціоналізації системи національної безпеки або такої її стан, коли вона не здатна забезпечити збереження власних системостворюючих елементів та потреби нації у безпеці.

Частиною національної небезпеки є суспільна небезпека. Суспільна небезпечність як матеріальна ознака кримінального правопорушення полягає в тому, що діяння або заподіює шкоду відносинам, що охороняються кримінальним законом, або містить у собі реальну можливість заподіяння такої шкоди. Це об'єктивна властивість кримінального правопорушення, реальне порушення відносин, що склалися в суспільстві. Виникнення, зміна, втрата суспільної небезпечності діяння зумовлені об'єктивними закономірностями суспільного розвитку, нерозривним зв'язком з тими соціально економічними процесами, що відбуваються у суспільстві. У ч. 1 ст. 11 КК суспільна небезпечність як обов'язкова ознака кримінального правопорушення тільки називається, її зміст закон не розкриває [4, с. 74–75].

Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів завдає істотної шкоди пацієнтам цієї медичної продукції, створює загрозу заподіяння шкоди їх здоров'ю та (або) життю.

Ю. О. Данилевська, Д. В. Каменський вважають, що суспільна небезпека діяння, передбаченого ст. 321-1 КК, полягає і в тому, що виробництво та розповсюдження фальсифікованих лікарських засобів спричиняє значні збитки легальним виробникам фармацевтичної продукції та державному бюджету [5, с. 253].

Суспільна небезпека кримінального правопорушення, передбаченого ст. 321-1 КК, полягає в тому, що фальсифіковані лікарські засоби можуть спричинити шкоду здоров'ю людей і навіть спричинити смерть людині, підірвати довіру до виробників медичної продукції.

Суспільна небезпека характеризується відповідними характером і ступенем. Характер – якісна ознака суспільної небезпеки, що залежить від важливості об'єкта кримінально-правової охорони [6, с. 112]. Об'єкт посягання (основний і додатковий) є основним критерієм у побудові системи Особливої частини. А оскільки об'єкт знаходить своє вираження передусім у суспільно небезпечних наслідках (тобто шкоді, яка заподіяна об'єкту), то є підстави стверджувати, що характер суспільно небезпечних наслідків визначає характер суспільної небезпеки посягання [7]. Характер суспільної небезпеки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 321-1 КК, полягає в порушенні здоров'я населення щодо встановленого нормативно-правовими актами порядку виготовлення й обігу лікарських засобів, у частині заборони фальсифікації лікарських засобів або обігу фальсифікованих лікарських засобів.

Ступінь суспільної небезпеки є її кількісним критерієм (кількісною ознакою) і визначається характеристикою конкретного посягання, зокрема, місцем, способом,

обстановкою його вчинення, наявністю певного знаряддя, ступенем реалізації кримінального протиправного наміру, кількістю потерпілих тощо. Визначальну роль для оцінення ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення відіграють заподіяні ним наслідки [8, с. 107]. Ступінь суспільної небезпеки кримінального правопорушення завжди полягає в спричиненні шкоди об'єкту кримінально-правової охорони або створенні реальної загрози її заподіяння, навіть у злочинах, у яких суспільно небезпечні наслідки не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони кримінального правопорушення (кримінальних правопорушень з так званним формальним складом), до яких належить і злочин, передбачений ст. 321-1 КК. Тобто хоча суспільно небезпечні наслідки не є обов'язковою ознакою складу цього кримінального правопорушення, але ступінь суспільної небезпеки кримінального правопорушення завжди полягає в спричиненні шкоди об'єкту кримінально-правової охорони або створенні реальної загрози її заподіяння. Злочин, передбачений ст. 321-1 КК, прямо (безпосередньо) спричиняється шкода або створюється реальна загроза її заподіяння об'єкту кримінально-правової охорони, яким є суспільні відносини у сфері здоров'я населення в частині встановленого законом порядку виготовлення й обігу лікарських засобів.

Здоров'я (людини) за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я – стан повного фізичного, духовного, біологічного та психічного благополуччя, за якого функції всіх органів і системи організму людини урівноважені з навколишнім середовищем, відсутні будь-які захворювання або хворобливий стан і фізичні дефекти.

Здоров'я як належне населенню благо і водночас – один із компонентів цінностей, на які може посягати група кримінальних правопорушень, передбачених розділом XIII КК, – це фактичний або максимально досяжний в Україні стан організму людей, що в ній проживають чи перебувають, необхідний для забезпечення їх біологічного існування, здатності до активного тривалого життя і відтворення здорового людського покоління [9, с. 126].

З іншого боку, В. В. Шаблистий відкриває або розпочинає дискусію про оновлення категорії «суспільної небезпеки (небезпечності)», і вважає її наявність в КК скоріше даниною традиціям, що не є безспірними. Він зазначає, що розглядувана категорія є штучно створеним рудиментом радянської правової системи, що підлягає заміні на безпеку людини, суспільства, держави та людства [10, с. 107].

Також юридична наука і практика, на думку А. О. Штанько, з часом може повністю позбавитись поняття «суспільна небезпека» і замінити його більш точним поняттям «соціальна шкідливість» [11, с. 28].

Отже, будь-яке кримінальне правопорушення, зокрема передбачене ст. 321-1 КК, має ознаку суспільної небезпечності (небезпеки), що порушує суспільну безпеку, яка в свою чергу є частиною національної безпеки. Суспільна небезпечність (небезпека) кримінального правопорушення, передбаченого ст. 321-1 КК, полягає в порушенні здоров'я населення щодо встановленого нормативно-правовими актами порядку виготовлення й обігу лікарських засобів, у частині заборони фальсифікації лікарських засобів або обігу фальсифікованих лікарських засобів, чим прямо (безпосередньо) спричиняється шкода або створюється реальна загроза її заподіяння суспільним відносинам у сфері здоров'я населення в частині встановленого законом порядку виготовлення й обігу лікарських засобів.

1. Заплатинський В. М. Логіко-детермінантні підходи до розуміння поняття «Безпека». *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини* / редкол.: П. С. Атаманчук (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені Івана Огієнка, 2012. Вип. 5. С. 90–98.

2. Ліпкан В. А. Національна безпека України: навч. посіб. Київ: Кондор, 2008. 552 с.

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII (з наступними змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

4. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2010. 456 с.

5. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ: Вид-во «Елтон – 2», 2012. Т. 2. 704 с.

6. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ, 2014. 944 с.

7. Яремко Г. З. Ядро асоціацій норм про різні склади одного злочину. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 2. URL: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/62/58>.

8. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 712 с.

9. Фесенко С. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів, що забезпечують його охорону : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 444 с.
10. Шаблістий В. В. Категорія суспільної небезпеки (небезпечності) у кримінальному праві України: данина традиціям чи необхідність новацій? *Кримінальне право : традиції та новації* : матеріали міжнародного круглого столу, присвяченого 90-літтю з дня народження видатного вченого, героя України, академіка В. В. Сташиса, 9–10 липня 2015 р. Полтава, Харків, 2015. С. 103–108.
11. Штанько А. О. Теоретико-правові аспекти суспільної небезпеки і соціальної шкідливості правопорушення: критерії розмежування. URL : http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7276/TEORETYKO-PRAVOVI%20ASPEKTY%20SUSPILNOI%20NEBEZPEKY_%20Shtanko_2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Вадим ДЯДІЧКО

здобувач кафедри кримінального права та криминології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, Україна)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СТАТЕВА СВОБОДА»

Родовим об'єктом всіх кримінальних правопорушень, які розміщені у Розділі IV Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», в узагальненому вигляді, є суспільні відносини у сфері охорони таких особистих благ особи, як статева свобода та статева недоторканість.

Законодавче визначення вищезазначених понять відсутнє, а серед науковців немає єдиного розуміння їх сутності та співвідношення. Тому треба визначитись, що потрібно розуміти під поняттями «статева свобода» та «статева недоторканість», оскільки, незважаючи на свою близькість, за своїм змістом це різні категорії. Наприклад, О. О. Дудоров називає їх «поняттями-антиподами», що мають самостійний характер і не перехреснюються [1, с. 7]. У цій доповіді спробуємо надати визначення поняття «статева свобода».

На думку О. О. Дудорова, під цим поняттям «слід розуміти право особи самостійно обирати собі партнера для сексуального спілкування, форму такого спілкування і не допускати у цій сфері будь-якого примусу» [1, с. 7]. Таке лаконічне визначення, в якому втілено основний зміст розгляданого поняття, заслуговує на увагу, проте воно потребує певної деталізації.

Ми згодні з Г. Я. Мартинишиним, що «вада викладеного розуміння статевої свободи вбачається у тому, що її суть зводиться до допущення (недопущення) щодо себе чужого статевого почуття; як наслідок, особа виступає не стільки суб'єктом, скільки об'єктом статевої відносин. Поряд із тим, не позбавлена змісту й концепція, відповідно до якої насправді статева свобода – не лише свобода від примусу, а й свобода на самовизначення у статевому спілкуванні» [2, с. 86].

Наприклад, А. С. Капітунов вважає, що до поняття статевої свободи треба включати не лише право на вибір партнера для статевого спілкування, а й право на статево самовизначення, тобто право на вибір форми сексуального задоволення. За своїм змістом таке розуміння статевої свободи є дискусійним, оскільки сутність поняття «статево самовизначення», на нашу думку, повинно містити у собі не лише право на вибір форми сексуального задоволення, але й право на вибір особою власної статі, так зване «гендерне» самовизначення. Тобто право на «статево самовизначення» є більш широким поняттям, що не обмежується лише вибором форми сексуального задоволення, а стосується й свідомого вибору своєї статі.

Звернемося до тлумачення поняття «самовизначення», що є похідним від терміна «самовизначатися», одним із значень якого є: «знаходити, визначати своє місце в житті, в суспільстві; усвідомлювати свої класові, політичні, національні і т ін. інтереси» [3, с. 1287]. Тобто складовою самовизначення є, зокрема, і усвідомлення та визначення особою своїх інтересів у сфері статевої стосунків.

Тому більш правильно щодо поняття «самовизначення» у розгляданому понятті видається позиція Л. В. Дорош, яка розуміє статево свободу як право особи на «самовизначення у сфері статевої відносин» [4, с. 70] Проте вчена розуміє таке самовизначення лише як «реальну можливість особи вступати у добровільне статево спілкування з обраним партнером у будь-який час та у будь-якій сексуально прийнятній